

Schönberg Arnold (1874-1951)

Związany z ruchem ekspresjonistycznym w niemieckiej sztuce, był liderem tzw. II szkoły wiedeńskiej. Zasłynął głównie jako twórca rewolucyjnej techniki kompozytorskiej nazywanej dodekafonią

Schönberg wzrastał w muzycznej atmosferze rodzinnego domu, gdyż jego matka była nauczycielką gry na [fortepianie](#). Komponować zaczął w wieku 9 lat, tworząc m.in. duety na dwoje [skrzypiec](#) imitujące muzykę dawnych mistrzów oraz tańce. Po śmierci ojca w 1891 roku zmuszony został do podjęcia pracy zarobkowej i objął posadę w banku. Nieprzerwanie jednak interesował się muzyką — w roku 1894 poznał swego późniejszego mentora i przyjaciela Aleksandra Zemlinsky'ego, który wywarł silny wpływ na kształtowanie jego osobowości. Na początku Schönberg zajmował się głównie opracowywaniem cudzych utworów w celach zarobkowych, szczególnie popularnych wtedy [operetek](#), a prawdziwą działalność twórczą podjął dopiero w wieku 25 lat (w 1899 r.), gdy stworzył pierwsze większe dzieło — sektet smyczkowy *Verklärte Nacht* (*Rozjaśniona noc*). W 1902 r. z rekomendacji [Ryszarda Straussa](#) został zatrudniony jako nauczyciel harmonii w konserwatorium Sterna w Berlinie. W 1903 r. powrócił do Wiednia, gdzie zaprzyjaźnił się z [Gustavem Mahlerem](#). W 1904 r. podjął działalność pedagogiczną, a do grona jego uczniów dołączyli [Alban Berg](#) i [Anton Webern](#). Wraz z nimi stworzył tzw. II szkołę wiedeńską, grupującą pełnych pasji liderów awangardy w pierwszych dekadach [XX wieku](#).

Wczesne kompozycje Schönberga utrzymane były w stylu późnoromantycznym i podobały się słuchaczom, jak np. cykl *Gurre-Lieder* (lata 1901-11) na głosy i orkiestrę, którego premiera skończyła się ponad 15-minutową owacją publiczności! W 1911 roku kompozytor przeniósł się do Berlina, gdzie ponownie podjął pracę pedagogiczną w konserwatorium i kontynuował działalność twórczą. Po 1908 r. rozpoczął eksperymenty z odchodzeniem od [tonalności](#) dur-moll, co zapewniło mu kluczowe miejsce w historii [muzyki XX wieku](#). Świadectwem zmian w jego języku muzycznym są dzieła takie, jak *3 Klavierstücke* (1909 r.), *5 Orchesterstücke* (1909 r.) czy *Pierrot Lunaire* (1912 r.). Ta ostatnia kompozycja jest manifestem muzycznego ekspresjonizmu Schönberga. To cykl [pieśni](#), w którym zastosował tzw. *Sprechstimme* — rodzaj

melodramatycznej recytacji z towarzyszeniem małego zespołu muzyków grających na [flecie](#) (lub flecie piccolo), [klarnecie](#) (lub klarnecie basowym), [skrzypcach](#) (lub [altówce](#)) i [fortepianie](#).

Arnold Schönberg, Pierrot Lunaire

W 1915 r. Schönberg ponownie znalazł się w Wiedniu. Tu pod koniec 1918 r. założył wraz z uczniami Verein für musikalische Privataufführungen (Związek prywatnych wykonań muzycznych), który służył propagowaniu muzycznej nowoczesności, nie podlegając dyktatowi mody. Była to instytucja bardzo nietypowa, gdzie na koncert wchodziło się tylko za okazaniem legitymacji ze zdjęciem, a swych sądów na temat granych utworów nie wolno było wyrażać ani na koncercie, ani w prasie.

W latach 1915-23 Schönberg nie napisał ani jednej nuty, zajmując się teoretycznymi aspektami nowo odkrytej przez siebie techniki kompozytorskiej — [dodekafonii](#). Przedstawił ją pod nazwą *metoda komponowania za pomocą 12 dźwięków niepozostających w żadnych stosunkach między sobą*, dając wyraźny znak, że jest to rozwiązanie nowatorskie, które uważał nawet za muzyczny ekwiwalent osiągnięć Alberta Einsteina w zakresie fizyki. Pierwszym krokiem w tym kierunku było *5 Klavierstücke* (1923 r.), potem *Suita na fortepian* (1923 r.) i *Kwintet dęty* (1924 r.). W 1926 roku objął klasę kompozycji w berlińskiej Akademii Sztuk, co zapewniło mu poprawę sytuacji materialnej. Zdobywał coraz większą popularność jako pedagog (był bardzo charyzmatycznym nauczycielem), a na naukę przyjeżdżali do niego kompozytorzy ze wszystkich stron świata. Oczywiście również komponował, tworząc wiele wybitnych dzieł dodekafonicznych, np. *III Kwartet smyczkowy* (1927 r.), *Wariacje symfoniczne* na orkiestrę (1928 r.), a także niedokończoną *operę Mojżesz i Aron* (1932 r.).

W 1933 r. po dojściu Hitlera do władzy Schönberg opuścił Niemcy i po krótkim pobycie w Paryżu, w r. 1934 na stałe wyemigrował do Stanów Zjednoczonych, gdzie początkowo wykładał w konserwatorium w Bostonie, a następnie w latach 1936-44 na uniwersytecie w Los Angeles. W ostatnim, amerykańskim okresie twórczości, powstały nie tylko wybitne dzieła dodekafoniczne, jak np. koncerty na skrzypce (1936 r.) i na fortepian (1942 r.), ale też dzieła, w których zwracał się ku tradycji żydowskiej i tematami z historii Europy, jak np. *kantaty Kol Nidre* (1938 r.) i *Ocalały z Warszawy* (1947 r.) oraz *Oda do Napoleona* (1942 r.). Do ostatnich lat życia, mimo kłopotów zdrowotnych, kontynuował prywatnie pracę pedagogiczną, a jego sława rosła wraz z ekspansją dodekafonii w twórczości kompozytorskiej lat powojennych, zarówno w Europie, jak i w USA.

Arnold Schönberg, Verklärte Nacht

Choć odkrycie dodekafonii nie zapewniło muzyce niemieckiej, jak chciał, „prymatu na następne sto lat”, to jej twórca okazał się jedną z postaci, które miały największy wpływ na dalsze dzieje muzyki. Mimo, że Schönberg był „rewolucjonistą”, sam uważał się za kontynuatora wielkiej tradycji muzyki niemieckiej (mówił np., że w zakresie kompozycji na kwartet smyczkowy wszystkiego nauczył się od [Wolfganga Amadeusza Mozarta](#)). Jego zdaniem historia muzyki w sposób nieunikniony miała posuwać się naprzód, a jego własne utwory były realizacją pewnej świadomej procedury wynikającej z przecucia przyszłości. Faktycznie, bez schönbergowskiej dodekafonii nie powstałoby wiele dzieł II połowy XX wieku.

dr hab. Iwona Lindstedt

Ciekawostki

Arnold Schönberg zajmował się również malarstwem, a jego prace były bardzo cenione przez znawców.

Schönberg cierpiał na triskaidekafobię, czyli paniczny lęk przed liczbą 13. Gdy zauważył, że tytuł opery *Moses und Aaron* ma trzynaście liter, to zmienił go na *Aron*. Tak bardzo się bał swych 76 (7 6) urodzin w 1950 roku, że popadł w depresję, która przyczyniła się do jego rychłej śmierci.

Kompozytor był przyjacielem George’a Gershwina, z którym łączyło go zainteresowanie malarstwem i tenisem. Uważał go za wybitnego kompozytora, prawdziwego nowatora w dziedzinie rytmu i harmonii muzycznej.